2-3
33/1985

Slovenský národopis

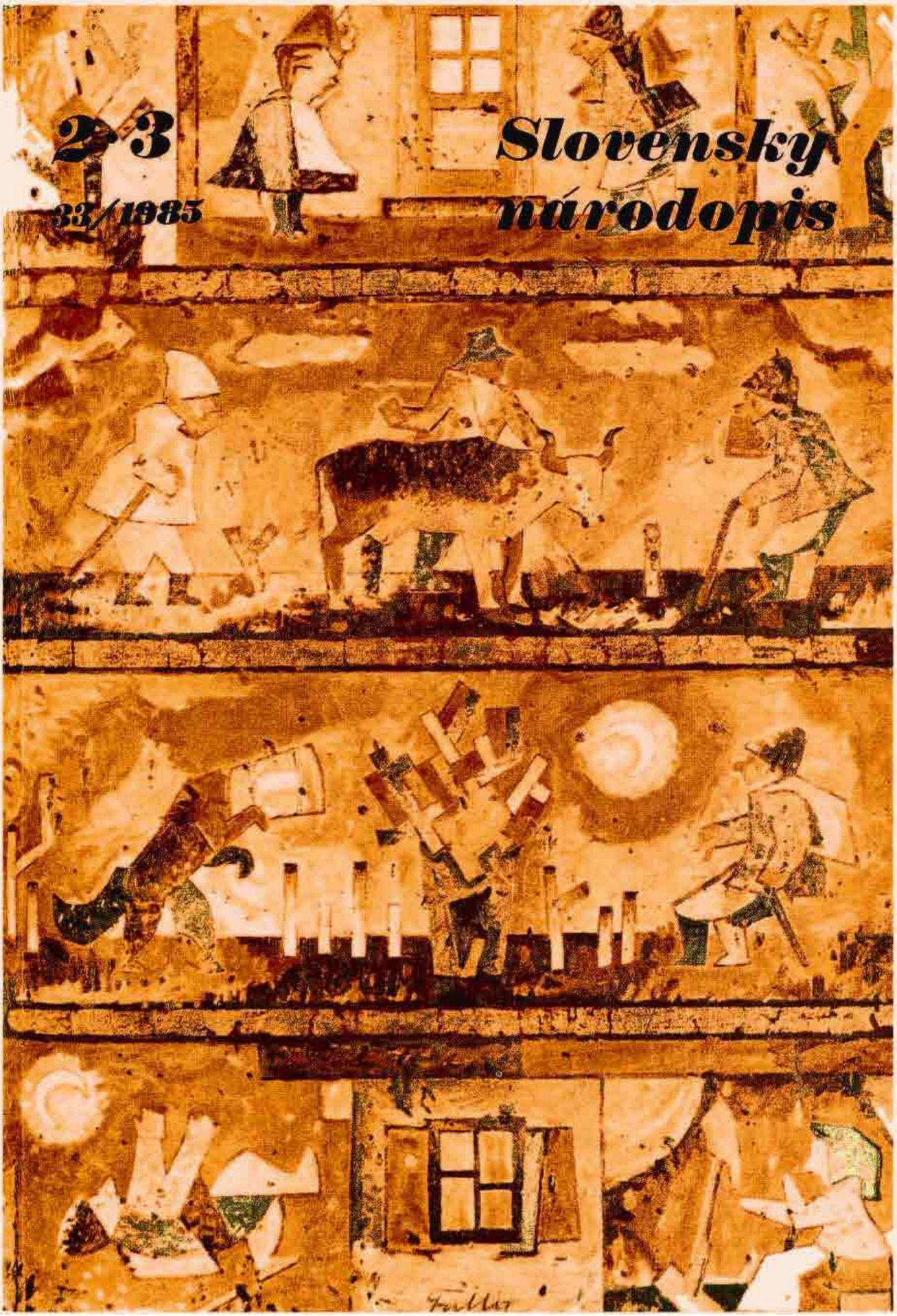

Na obálke: strana 1: Ľudovít Fulla, Rysavá jalovica. Olej 1947—1954.
strana 4: Ľudovít Fulla, Slovenská nevesta. Olej 1949.
Foto Ľ. Mišurová. Slovenská národná galéria

Ilustrácie Ľ. Fullu na stranách 303, 336, 349, 452, 482, 494, 509, 589, 592, 598, 630 a 648 reprodukovala Ľ. Mišurová.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA
Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlíšené).
Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com
Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

2·3
33/1985

Slovenský národopis

OBSAH

VČLEŇOVANIE POKROKOVÝCH TRADÍCIÍ ĽUDOVEJ KULTÚRY DO SYTÉMU SOCIALISTICKEJ KULTÚRY A SPÔSOBU ŽIVOTA PRACUJÚCICH

ŠTÚDIE

Úvod (Milan Leščák) 304
Milan Leščák: Včleňovanie ľudových tradícií ako fenomén utvárania súčasného spôsobu života (Poznámky k prvej etape riešenia úlohy ŠPZV) . . 306
Peter Slavkovský: Socialistická kolektivizácia poľnohospodárstva a jej odraz v spôsobe života slovenskej dediny 323
Adam Pranda: Tradičné a súčasné aspekty hodnotenia vzťahu človeka k práci na slovenskej dedine . . . 337
Ema Drábiková: Záhumienkové hospodárenie a jeho miesto v rodinnom a lokálnom spoločenstve . . . 350
Juraj Podoba: Pretrvávanie tradičných prvkov v súčasnom spôsobe bývania v obci Veľké Zalužice . . . 365
Oľga Danglová: Tradičné prvky v súčasnej kultúre bývania 386
Viera Valentová: Súčasné hodnotové orientácie vidieckeho obyvateľstva vo vzťahu k tvorbe interiéru . . 414
Viera Nosáľová: Tradície a premeny ľudového odevu v súčasnosti . . . 427
Hana Hlôšková: Veno a výbava na Slovenskom vidieku (Premeny a súčasný stav) 453
Daniel Luther: Tradičné obyčaje vo výročných sviatkoch súčasnej slovenskej dediny 465
Ester Plicková: Ľudová kultúra ako inšpiratívny zdroj slovenského výtvarného umenia 483
Jarmila Paličková-Pátková: Pôsobenie tradícií v súčasnej výrobnej a záujmovej činnosti na Slovensku . . 495
Svetozár Švehlák: Kultúrna a umelecká aktivita v lokálnych spoločenstvách na Slovensku (Vývin, spoločenské poslanie a budúcnosť dedinských folklórnych skupín) 510
Ľubomír Falťan: Sociálne determinanty vstupu a pôsobenia vo folklórnom súbore 529
Zuzana Štefánniková: Scénická úprava ľudového odevu v amatérskych folklórnych súboroch . . . 538
Kolektív pracovníkov: Z výskumu súčasnej ľudovej umeleckej výroby v Západoslovenskom kraji 552
Mária Ušaková: Podiel etnografa na realizácii pamiatkovej starostlivosti o ľudovú architektúru na Slovensku . 572

MATERIÁLY

Konštantín Palkovič: Zo Zochovej frazeológie 590
Matilda Hayeková: Keltská proveniencia slovenských názvov daktorých rozprávkových postáv 593
Slavko Churý: Strava v Liptove v 17. a 18. storočí 595

DISKUSIA

Rasťa Stoličná: Niektoré výsledky etnokartografického štúdia ľudovej stravy na Slovensku 599

ROZHĽADY

In memoriam prof. dr. Paweł Nedo (Viera Gašparíková) 604
Odišiel Jaroslav Orel (František Kalesný) 607

K jubileu dr. Ľubice Droppovej (Ján Michálek) 609
Konfrontácia Úloha národopisnej vedy pri formovaní súčasnej socialistickej kultúry (Ema Drábiková) . . . 611
IX. riadne valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV (Zuzana Beňušková) 616
Konferencia Význam folklórnych festivalov v súčasnej socialistickej kultúre (Milan Leščák) 618
Konferencia o etnických procesoch v československom pohraničí po roku 1945 (Ján Botík) 621
Konferencia Metódy etnografickej práce a Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti československej pri ČSAV (Zuzana Beňušková) 623
Ôsmy kongres Medzinárodnej spoločnosti pre bádanie ľudovej prózy (Viera Gašparíková) 625
Medzinárodná konferencia Interetnické vzťahy v severovýchodnom Maďarsku (Marta Sigmundová — Margita Méryová) 628
Československo-poľská konferencia Sociologické problémy prestavby miest (Peret Salner) 629

RECENZIE A REFERÁTY

Socializace vesnice a proměny lidové kultury (Adam Pranda) . . . 631
Leninov družstevný plán v politike KSČ (Peter Slavkovský) 632
Naukovi zapysky No 8—9 (Mikuláš Mušinka) 634
Vlastivedný spravodaj Tekovského múzea v Leviciach (Marta Sigmundová) 635
A. Špiesz: Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku (Jarmila Paličková-Pátková) 636
A. Habovštiak: Oravci o svojej minulosti (Ján Michálek) 639
M. Katriak: Devičany v socialistickej výstavbe (Marta Sigmundová) . 640
I. Dorovský: Konstantin Jireček (Václav Frolec) 642
Poslyšte písničku hezkou (Ľubica Droppová) 644
J. Trojan: Moravská lidová píseň (Věra Šeplákova) 645
J. Magnuszewski: Tropami folkloru i literatury (Oldřich Sirovátka) . . 646
H. Kaufmann: Maurové a Evropa (Peter Salner) 647

СОДЕРЖАНИЕ

ВКЛЮЧЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ТРАДИЦИЙ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМУ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И В БЫТ ТРУДЯЩИХСЯ

СТАТЬИ

Введение (Милан Лешчак) 304
Милан Лешчак: Включение народных традиций как феномен создания современного быта 306
Петер Славковский: Социалистическая коллективизация сельского хозяйства и ее отражение в образе жизни словацкой деревни 323
Адам Пранда: Традиционные и современные аспекты оценки отношения человека к труду в словацкой деревне 337
Эма Драбикова: Приусадебное хозяйство и его место в семейном и локальном сообществе (По поводу вымирания одной из форм мелкого хозяйства в сельском хозяйстве) 350
Юрай Подоба: Сохранение традиционных элементов в современных жилищных условиях в деревне Велке Залужице . . . 365
Ольга Данглова: Традиционные элементы в современной культуре быта 386
Вера Валентова: Современные ценностные ориентации деревенского населения по отношению и созданию интерьера . . 414
Вера Носалева: Традиции и изменения народной одежды в современности . . . 427
Гана Хлошкова: Приданое в словацкой деревне (Изменения и современное положение) 453
Даниел Лутер: Традиционные обычаи на календарных праздниках в современной деревне 465
Эстер Плицкова: Народная культура как источник вдохновения словацкого изобразительного искусства 483
Ярмила Паличкова-Паткова: Влияние традиций на современную производственную и любительскую деятельность . . . 495
Светозар Швеглак: Культурная и художественная активность в локальных сообществах (Развитие, общественная миссия и будущее деревенских фольклорных ансамблей) 510
Любомир Фалтян: Социальные факторы вступления и участия молодых людей в фольклорном ансамбле 529

Зузана Штефаникова: Сценическое оформление народной одежды в любительских фольклорных ансамблях . . . 538
Вероника Коморовска с коллективом: Из исследования современного народного художественного производства в западной Словакии 552
Мария Ушакова: Участие этнографа в реализации охраны памятников народной архитектуры в Словакии 572

МАТЕРИАЛЫ

Константин Палкович: Из фразеологии Цтибога Зоха 590
Матилда Гаекова: Кельтское происхождение словацких названий некоторых сказочных персонажей 593
Славко Хуры: Пища в Липтове в 17 и 18 веках 595

ДИСКУССИЯ

Растя Столична: Некоторые результаты этнокартографического изучения народной пищи в Словакии 599

ОБЗОРЫ

Посвящено проф. д-р Павлу Недо (Вера Гашпарикова) 604
Посвящено Ярославу Орелу (Франтишек Калесны) 607
К юбилею д-р Любицы Дропповой (Ян Михалек) 609
Конференция „Задача этнографической науки при формировании современной социалистической культуры" (Эма Драбикова) 611
IX. очередное общее собрание Словацкого этнографического общества при САН (Зузана Бенюшкова) 616
Конференция „Значение фольклорных фестивалей в современной социалистической культуре" (Милан Лешчак) 618
Конференция об этнических процессах в чехословацкой пограничной области после 1945 г. (Ян Ботик) 621
Конференция „Методы этнографической работы" и общее собрание Этнографического чехословацкого общества при ЧСАН (Зузана Бенюшкова) 623
VIII конгресс Международного общества по изучению народной прозы (Вера Гашпарикова) 625
Международная конференция „Интерэтнические отношения в северо-восточной области Венгрии" (Марта Сигмундова — Маргита Мериова) 628
Чехословацко-польская конференция „Социологические проблемы перестройки городов" (Петер Сальнер) 629

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

DIE EINGLIEDERUNG DER PROGRESSIVEN TRADITIONEN DER VOLKSKULTUR INS SYSTEM DER SOZIALISTISCHEN KULTUR UND LEBENSWEISE DER WERKTÄTIGEN

STUDIEN

Einleitung (Milan Leščák) . . . 304
Milan Leščák: Die Eingliederung der volkstümlichen Tratitionen als Phänomen des Gestaltens der zeitgenössischen Lebensweise 306
Peter Slavkovský: Die sozialistische Kollektivierung der Landwirtschaft und ihre Reflex in der Lebensweise des slowakischen Dorfes . . 323
Adam Pranda: Die traditionellen und derzeitigen Aspekte in der Bewertgung der Beziehung des Menschen zur Arbeit im slowakischen Dorf 337
Ema Drábiková: Die Hoffeldwirtschaft und ihr Platz in der Familien- und Lokalgemeinschaft (Randbemerkung zum Verschwinden einer Form der landwirtschaftlichen Kleinproduktion 350
Juraj Podoba: Das Fortdauern traditioneller Elemente in der heutigen Wohnkultur in Veľké Zalužice . . 365
Oľga Danglová: Traditionelle Elemente in der gegenwärtigen Wohnkultur 386
Viera Valentová: Die derzeitigen Wertorientationen der Landbevölkerung in Bezug zur Gestaltung des Interieurs 414
Viera Nosáľová: Die Traditionen und Veränderungen der volkstümlichen Kleidung in der Gegenwart 427

Hana Hlôšková: Mitgift und Aussteuer bei der slowakischen Landbevölkerung 453
Daniel Luther: Traditionelle Bräuche an Jahresfeiertagen im heutigen slowakischen Dorf 465
Ester Plicková: Die Volkskultur als Inspirationsquelle der slowakischen darstellenden Kunst . . . 483
Jarmila Paličková-Pátková: Das Wirken der Tradition in der heutigen Produktion und Liebhabertätigung 495
Svetozár Švehlák: Die kulturelle und künstlerische Aktivität in lokalen Gemeinschaften (Entwicklung, gesellschaftliche Sendung und Zukunft der Dorffolkloregruppen) 510
Ľubomír Falťan: Die sozialen Determinanten des Eintritts und der Betätigung in einem Folkloreensemble 529
Zuzana Štefánniková: Die szenische Umgestaltung der Volkskleidung in Liebhaberfolkloreensembles . . . 538
Kollektiv: Aus der Erforschung der gegenwärtigen Volkskunstproduktion in Westslowakei 552
Mária Ušaková: Der Anteil des Ethnographen an der Denkmalpflege der Volksbaukunst in der Slowakei 572

MATERIALIEN

Konštantín Palkovič: Aus der Phraseologie von Ctiboh Zoch . . 590
Matilda Hayeková: Keltische Provenienz slowakischen Namen einigen Märchengestalten 593
Slavko Churý: Die Nahrung in 17.—18. Jahrhundert in Liptov-Gebiet . 595

DISKUSION

Rasťa Stoličná: Einige Ergebnisse vom ethnokartographischen Studium der Volksnahrung in der Slowakei 599

RUNDSCHAU

Prof. Dr. Paweł Nedo ist gestorben (Viera Gašparíková) 603
Jaroslav Orel ist gestorben (František Kalesný) 607
Das Jubiläum von Ľubica Droppová (Ján Michálek) 609
Die Konferenz „Aufgabe der Volkskunde bei der Formierung der zeitgenössischen sozialistischen Kultur" (Ema Drábiková) 611
IX. Generalversammlung der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Slowakischen Akademie der Wissenschaften (Zuzana Beňušková) 616
Die Konferenz „Bedeutung der Folklorefestivals in der zeitgenössischen sozialistischen Kultur" (Milan (Leščák) 618
Die Konferenz über ethnische Prozesse im tschechoslowakischen Grenzgebiet nach dem Jahre 1945 (Ján Botík) 621
Die Konferenz „Methoden der ethnographischen Arbeit und die Generalversammlung der Tschechoslowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften". (Zuzana Beňušková) 623
Achter Kongress der Internationalen Gesellschaft für Volksprosaforschung (Viera Gašparíková) . . . 625
Internationale Konferenz „Interethnische Beziehungen im nordöstlichen Ungarn" (Marta Sigmundová — Margita Méryová) 628
Tschechoslowakisch-polnische Konferenz „Soziologische Probleme des Städteumbaues" (Peter Salner) . 629

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

INCORPORATION OF THE PROGRESSIVE TRADITIONS OF FOLK CULTURE IN TO THE SYSTEM OF SOCIALIST CULTURE AND THE WAY OF LIFE OF THE WORKING PEOPLE

ARTICLES

Introduction (Milan Leščák) . . 304
Milan Leščák: Incorporation of folk traditions as a phenomenon representing the creation of the recent way of life (Notes to the first stage of solving the tasks of the State plan of elementary research) 306
Peter Slavkovský: The socialist collectivization of agriculture and its reflection in the way of life of the Slovak village 323
Adam Pranda: The traditional and recent aspects of evaluating the man's relation towards work in the Slovak village 337
Ema Drábiková: Private plot farming and its position in the family and local community 350

Juraj Podoba: Preservation of the traditional elements in the contemporary way of life in the village Veľké Zalužice 365
Oľga Danglová: The traditional elements in the comtemporary culture of dwelling 386
Viera Valentová: The present value orientations of the rural population in relation to the creation of interior 414
Viera Nosáľová: Traditions and the changes of folk costume in the present time 427
Hana Hlôšková: Dowry and trousseau in the Slovak village (The changes and recent state) 453
Daniel Luther: The traditional customs in annual holidays of the present-day Slovak village 465
Ester Plicková: The folk culture as a source of inspiration for the Slovak creative art 483
Jarmila Paličková-Pátková: The impact of traditions in the present productive and hobby activity in Slovakia 495
Svetozár Švehlák: The cultural and artistic activity in the local communities (The development, social mission and the future of the village folklore groups) 510
Ľubomír Falťan: The social determinants of entering and acting in a folklore group 529
Zuzana Štefániková: The scenic adjustment of folk dress in amateur folklore groups 538
Team: From the investigation of the present-day folk art production in Western Slovakia 552
Mária Ušaková: The share of ethnographer in performing the care of historical monuments concerning the folk architecture in Slovakia . . 572

VARIOUS MATERIAL

Konštantín Palkovič: From the phraseology of Zoch 590
Matilda Hayeková: The Celtic provenance eof Slovak names of the some figures from fairy-tales . . 593
Slavko Churý: Food in Liptov region in the 17th and 18th century . . 595

DISCUSSION

Rasťa Stoličná: Some results concerning the ethno-cartographic study of folk food in Slovakia 599

COMMENTARY

In memoriam of prof. dr. Pawol Nedo (Viera Gašparíková) . . . 604
In memoriam of Jaroslav Orel (František Kalesný) 607
To the Jubilee of dr. Ľubica Droppová (Ján Michálek) 609
The Conference of the Task of ethnographic science in the process of forming the present socialist culture (Ema Drábiková) 611
The IXth general meeting of the Slovak Ethnographic Society at the Slovak Academy of Sciences (Zuzana Beňušková) 616
The Conference of the Significance of folklore festivals in the present socialist culture (Milan Leščák) . 618
The Conference on ethnical processes in the Czechoslovak bordeland after the year 1945 (Ján Botík) . . . 621
The Conference of the Methods of ethnographic work and the general meeting of the Ethnographic Czechoslovak Society at the Czechoslovak Academy of Sciences (Zuzana Beňušková) 623
The 8th Congress of the International Society for the study of folk prose (Viera Gašparíková) 625
The International Conference on the Inter-ethnic relations in the North-east Hungary (Marta Sigmundová — Margita Méryová) . . . 628
The Czechoslovak-Polish Conference of the Sociological problems connected with the reconstruction of cities (Peter Salner) 629

BOOKREVIEWS AND REPORTS

PÔSOBENIE TRADÍCIÍ V SÚČASNEJ VÝROBNEJ A ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI
(Na príklade textilu z obcí Dolná Poruba, Láb, Liptovské Sliače a Myslava)

JARMILA PALIČKOVÁ-PÁTKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Dekrét o ľudovej a umeleckej výrobe, ktorý vyšiel a začal sa realizovať už v prvom roku oslobodeného Československa (27. 10. 1945),[1] bol nielen výrazom nového vzťahu ku kultúre a tradíciám ľudu, ale aj prirodzeným dôsledkom a zároveň kvalitatívne novým uplatnením snáh, ktoré možno sledovať na našom území už od polovice 19. storočia. Boli to individuálne, skupinové, národné, ale i štátne snahy, ktoré sa usilovali evidovať, organizovať, podporovať a využívať rôzne druhy domácich prác, doplnkových či sezónnych zamestnaní prevažne vidieckeho obyvateľstva.

Dekrét, ktorým sa r. 1945 založilo Ústredie ľudovej a umeleckej výroby (ÚĽUV), určil Ústrediu starostlivosť o organizovanie, vedenie, evidenciu, propagáciu ľudovej výroby a odpredaj jej výrobkov.[2] Vo formovaní úloh Ústredia zahrnoval dekrét značnú časť produkčnej činnosti, ktorá sa u nás v tom období v živej alebo latentnej forme uchovávala ešte ako domácka práca, domácka výroba, umelecké remeslo a umelecký priemysel.[3] I keď sa konkrétna náplň činnosti, a najmä výber jednotlivých druhov výroby v ÚĽUV-e v priebehu organizačných prác len postupne kryštalizovala, už od počiatku sa zdôrazňovala sústavná starostlivosť inštitúcie o technickú a výtvarnú úroveň všetkých výrobkov.[4] Týmto smerom bola zameraná predovšetkým praktická činnosť Ústredia, hoci prvé evidencie a prieskumy prinášali mnoho materiálov a dokumentov aj o takých výrobných odvetviach a technikách, ktoré s ďalšou prácou inštitúcie bezprostredne nesúviseli.[5] Už v priebehu prvých výskumov sa vytvorila a postupne ustálila základná systematika triedenia a evidovania dokladov podľa spracovávaného materiálu, ktorá sa s istými modifikáciami používa i v súčasnosti, vytvorili sa špecializované dokumentačné centrá a zbierkové fondy, zamerané najmä na poznanie technológie, tvaroslovia a regionálnej variability. Neskoršia organizácia výroby i ďalšia odborná práca vychádzala z tohto triedenia. O zameraní prvých prieskumov ľudovej výroby ÚĽUV-u, ktoré v mnohom presahovali iba praktické potreby, svedčí nielen priama účasť renomovaných a skúsených odborníkov na týchto výskumoch, ale najmä články, štúdie i samostatné práce, ktoré účastníci výskumov publikovali bezprostredne v čase výskumov i v neskoršom období.[6]

Etnografické výskumy, ktoré v povojnovom období uskutočňovali ďalšie inštitúcie a jednotlivci v oblasti materiál-

nej kultúry, ľudových zamestnaní a ďalších produkčných činností, aspoň čiastočne v publikovaných prácach, v zbierkach múzeí a archívnych fondoch zanechali doklady o niektorých druhoch výroby, ktoré bolo ešte možné sledovať na našom území v povojnovom období ako živé alebo dožívajúce. Značnú neúplnosť týchto dokladov zapríčinili prirodzené dôsledky vojny, nedostatok odborných kádrov, inštitúcií, organizácie a koordinácie, ako aj v tom čase ešte viac-menej jednoznačné zameranie etnografickej vedy prevažne na roľnícke obyvateľstvo, a teda na dedinu a vidiek. Až komplexnejšie chápanie predmetu etnografie a folkloristiky, ako sa ustálilo najmä v šesťdesiatych rokoch, rozširuje i pojem ľudovej výroby na širokú oblasť práce a zhotovovania predmetov v rôznych štádiách vývinu techniky, špecializácie a organizácie práce, s rozdielnym sociálnym i ekonomickým významom v živote výrobcov a miestom i funkciou v štruktúre lokálneho alebo národného spoločenstva.[7]

Prínosom takejto orientácie etnografickej vedy, praktických požiadaviek výroby, výchovy, osvety, modernej muzeologickej práce, ale i scénickej a výtvarnej tvorby, je najmä v posledných rokoch zvýšený záujem o podrobné skúmanie najrôznejších prejavov ľudskej práce, technológií a ich vývinu, typológie náradia a výrobkov, surovinovej bázy, regionálnej diferenciácie výrobných postupov, tvarových a vzorových variantov zhotovovaných artefaktov.

Na základe takto široko chápaného pojmu ľudovej výroby treba si teda v sledovanom období všímať už nielen domácu prácu a domácku výrobu, ale i práce, ktoré vykonávali vyučení remeselníci či pracovníci registrovaní živnostenskými spoločenstvami, ktorí od týchto spoločenstiev dostávali na svoju prácu oprávnenie. Pri väčšine živností je zrejmé, že pracovali skôr pre pracujúce masy ako pre vládnúcu triedu a sami remeselníci svojím sociálnym zaradením, postavením, majetkovými pomermi k týmto pracujúcim masám patrili. V súčasnom širokom chápaní by azda bolo teda vhodnejšie hovoriť o pracovnej činnosti, odlišujúc v nej domácu prácu, domácu výrobu, ako len občasnú a príležitostnú prácu pre svoje najbližšie okolie, ďalej podomácku prácu, ako ju vykonáva väčšina pracovníkov ÚĽUV-u a niektorí pracovníci družstiev a drobných komunálnych prevádzok, individuálnu výrobu, vykonávanú ako hlavné zamestnanie na základe povolenia národných výborov, ako aj prácu v dielňach družstiev, organizácií a národných výborov. Značné zmeny, ktorými najmä celá malovýroba od konca vojny až do súčasnosti prechádzala, zapríčinili u viacerých etnografov pochybnosti o správnosti a výstižnosti termínu ľudová výroba, a tiež oficiálna terminológia nebola vždy z hľadiska ekonomických a pracovno-právnych predpisov dostatočne ustálená a presná.[8]

V snahe o čo najkomplexnejší pohľad na pôsobenie tradícií v celej šírke produkčnej aktivity súčasného človeka bude potrebné problematiku tejto činnosti členiť na viacej úsekov, z ktorých každý bude vyžadovať iné metódy práce i spracovania. Podstatne výraznejšie ako v tradičnej, najmä dedinskej výrobe roľníckeho ľudu, sa v nej totiž vyčleňuje skutočná výrobná činnosť v pravom slova zmysle ako aktivita zameraná na predaj alebo vykonávaná za mzdu, či už formou doplnkového alebo hlavného zamestnania. Popri tejto zložke produktívnej činnosti sa najmä v posledných dvoch desaťročiach rozvíja i zložka záujmová, zameraná na využívanie voľného času, rozvíjanie osobných záľub, talentu, tvorivých a spoločenských ambícií. Obe tieto zložky niekdajšieho pomerne jednotného fenoménu majú celý rad organizovaných a neorganizovaných, spontánnych i inštitucionalizovaných foriem, pričom azda dnes už jediným spojova-

cím článkom je väčšia či menšia miera podielu ručnej práce. Práve v tomto podieli treba vidieť rozhodujúci objektívny článok, ktorý všetky druhy súčasných prejavov produktívnej činnosti spája s minulosťou, je ohnivkom, ktoré pôsobením jednotlivca, kolektívu, výraznej osobnosti, inštitúcie či spoločnosti získava špecifické formy a nesie pečať svojho prostredia i času, v ktorom tieto formy a prejavy vznikajú.

Pri retrospektívnom pohľade na vývin produkčnej činnosti od konca druhej svetovej vojny opierame sa teda už nielen o pramene a doklady, ktoré zhromaždila národopisná veda. V zozname remesiel a živností, ktoré ešte v prvých rokoch po druhej svetovej vojne boli aktívne, je žiaľ len malé percento takých, ktoré by boli vyvolali väčšiu pozornosť etnografov, a preto sa nám nezachovala o nich rozsiahlejšia dokumentácia. Aj keď špecifikácia remesla, presná náplň tohto pojmu nebola bezprostredne po vojne dostatočne jasná ani inštitúciám uskutočňujúcim jeho evidenciu,[9] v prvom povojnovom súpise remesiel na Slovensku (k 31. 12. 1946) nachádzame popri nových remeslách a službách súvisiacich s technickým a civilizačným vývinom (ako je napr. výroba cementového tovaru, batérií, nabíjanie akumulátorov, inštalatérstvo, fotografovanie ap.) prevažnú väčšinu takých, ktorých pôvod siaha až k remeslám cechovým a dokonca ešte i také, ktoré pracovali prevažne pre roľnícke obyvateľstvo, ako napr. kováči, výrobcovia kapcov, kolári a p. Pri rozdeľovaní remesiel a živností do 11 skupín a 91 podskupín zaznamenal súpis na Slovensku koncom roku 1946 — 50 207 remeselníckych jednotiek, ku ktorým sa v tom čase rátali individuálne dielne i dielne rôznych družstiev a záujmových združení, ktoré mali živnostenské oprávnenia.[10]

Ešte väčší počet konkrétnych remesiel a výrobných špecializácií uvádza súpis živností za rok 1948, aj keď je už badateľný úbytok technických jednotiek poklesom na 40 840 s celkovým počtom 105 590 osôb, teda počet remesiel a živností sa znížil o 24 %.[11]

V tomto období sa uskutočňuje presná špecifikácia remesiel a živností na súkromný a kolektívny sektor. V kolektívnom sektore už len ojedinele dožívajú zariadenia spolkov a strán, postupne sa intenzívnejšie začína rozvíjať najmä družstevný sektor a napokon i sektor komunálny.[12]

Keďže špecifikácia, ktorá sa určila v r. 1948, označovala za kapitalistické všetky dielne a zariadenia, v ktorých okrem majiteľa pracovala akákoľvek námedzná sila či sila v učňovskom pomere, individuálni remeselníci prestávajú v tomto období vychovávať dorast a individuálne dielne postupne zanikajú, či už prechodom do družstiev alebo úplnou likvidáciou, odchodom remeselníkov do priemyslu a iných zamestnaní, často úplne odlišných od tých, ktoré pôvodne vykonávali a boli v nich vyučení. Najmä od roku 1949 začína vznikať značný počet najrôznejších družstiev zakladaných individuálnymi remeselníkmi, no v mnohých prípadoch boli tieto družstvá iba prechodnou formou, smerujúcou k vtedajším národným podnikom, t. j. k priemyslu, ako to bolo napr. pri výrobcoch konfekcie.[13] Individuálne ostávali pracovať už len najstarší remeselníci a niektorí živnostensky organizovaní remeselníci na dedinách, ktorí mali popri svojom remesle i istú zábezpeku v malom poľnohospodárstve alebo príležitostných sezónnych prácach rôzneho druhu (v lesoch, továrenských kampaniach a p.).

Pomerne intenzívnejšie a zväčša vďaka Ústrediu ľudovej a umeleckej výroby sa organizovali a zakladali družstvá ľudovej umeleckej výroby v nadväznosti na jestvujúce zariadenia. Medzi družstvami ľudovej výroby, ktoré jestvovali už v roku 1949, sa uvádza *Angora* na

spracovanie angorskej i inej vlny, *Detva,* organizujúca výšivkárky a nadväzujúca na niekdajšiu účastinársku spoločnosť, *Kroj* na výrobu krojov a modrotlače, *Ľudový umelecký priemysel* s dielňami na výrobu kobercov a tkanín, *Čičmianske papučiarske družstvo, Košikárske družstvo* v Seredi a Nových Zámkoch, rezbárske družstvo *Javorina* v Spišskej Belej, *Drevospracujúce družstvo* v Starej Turej, *Hrnčiarske družstvo* v Pozdišovciach a napokon družstvo *Slovakia* ako obchodné zariadenie, zabezpečujúce organizáciu a odpredaj výrobkov družstiev.[14] V neskorších obdobiach sa zúčastňovali na práci pre Slovakiu i ďalšie družstvá, zaradené pôvodne do iných odborov.

Po vydaní zákona SNR o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách v r. 1958 sa uskutočnila nová organizácia ľudovej umeleckej výroby. Zriadilo sa *Ústredie ľudovej umeleckej výroby,* ako organizácia vtedajšieho Povereníctva školstva a kultúry, čím sa jednoznačne určil význam a miesto ľudovej umeleckej výroby v socialistickej kultúre.[15] Družstvá pokračovali vo svojej činnosti v rámci Ústredného zväzu družstiev. V Ústrednom zväze družstiev v súčasnosti pracuje väčší počet družstevných zariadení, ktoré majú svoje výrobné programy čiastočne alebo úplne zamerané na produkciu tzv. ľudových alebo ľudovoumeleckých výrobkov.

Prvé povojnové štatistické súpisy remesiel a živností, ktoré sa uskutočnili v rokoch 1947 a 1948, súhlasne dokazujú, že najväčší počet pracovníkov sa zamestnával v textilných a odevných remeslách. Súpis uskutočnený k 31. 12. 1946 uvádza medzi 11 skupinami v skupine textilných remesiel (skupina č. IV.) povrazníkov, prámkárov, šnúrarov a gombikárov, výrobcov pleteného tovaru, tkáčov, čalúnnikov a dekoratérov, výrobcov iného textilného tovaru a ručných prác. V skupine remesiel, spracujúcich kožu (skupina č. V.) sa s textilom stretáva pri výrobe kapcov a papúč a napokon v skupine odevných remesiel (skupina č. VIII.) sú to krajčíri, rukavičkári a dáždnikári, modistky, klobučníci, výrobcovia bielizne, šnurovačiek a predtlače ručných prác. Z hľadiska tradičnej textilnej výroby možno k zamestnaniam, zaoberajúcim sa textilom priradiť zo skupiny tzv. poslužných remesiel (skupina č. X.) podskupinu, ktorá združovala v číselnom prehľade spoločne pranie, mangľovanie a hladenie.[16]

Z celkového počtu 105 590 osôb sa v r. 1948 zaoberalo textilnými a odevnými remeslami 18 894 ľudí. Štatistický súpis v tomto roku použil iné, podrobnejšie členenie do 14 skupín a textilné a odevné remeslá sa v ňom dostali spoločne do siedmej skupiny. Podľa vtedajšej terminológie boli v tejto skupine krajčíri, krajčírky a odevníci, výrobcovia bielizne, prádla a šnurovačiek, dáždnikári, výrobcovia predtlače ručných a strojových výšiviek, klobučníci, modistky a modisti, výrobcovia umelých kvetov všetkých druhov a ozdobných pier, opravári pančúch a sceľovači látok, čalúnnici a dekoratéri, pletári a stávkari, tkáči plátna a súkna a výrobcovia halien, prámkari, gombikári a šnúrari, výrobcovia kapcov a papúč, kožušníci, čiapkári a farbiari kožušín a ostatní.[17] Až na nepatrné výnimky mala väčšina vymenovaných remesiel odberateľov v meste i na vidieku a len niektorí, ako napr. výrobcovia halien, pracovali výlučne pre roľnícke obyvateľstvo.

Prevahu rôznych druhov výroby, zameranej na dorábanie a spracovanie textilných surovín, zaznamenal i komplexný systematický výskum Ústredia ľudovej umeleckej výroby uskutočnený v rokoch 1958—1966.[18] Bádateľov, ktorí sa tohto výskumu zúčastňovali, zaujímali predovšetkým tie druhy textilnej výroby, u ktorých bol predpoklad ďalšieho rozvoja z hľadiska potrieb a zamerania Ústredia ľudovej umeleckej výroby. Sledovalo sa preto spracovanie ľanu, ko-

nopí, vlny a bavlny, tkáčstvo, súkennictvo a výroba gúb, výšivkárstvo, čipkárstvo a ďalšie druhy pletenia z nití, farbiarstvo a najmä modrotlač, výroba odevu, odevných súčiastok a doplnkov s osobitným dôrazom na výskum kroja.

Prevahu druhov výroby, zameraných na spracovanie textilných surovín, si ľudová výroba zachovala prakticky až do súčasnosti. Túto skutočnosť potvrdzuje skladba a číselné zastúpenie pracovníkov, pracujúcich v súčasnosti pre ÚĽUV, výroba organizovaná v družstvách, záujmová činnosť evidovaná najmä organizáciami Slovenského zväzu žien, ako aj najnovšie výskumy ÚĽUV a napokon i prvé výskumy, ktoré sa uskutočnili k problematike výroby v súčasnosti na pôde Národopisného ústavu SAV.

Výraznú hegemóniu činnosti, zameranej na spracovanie textilných surovín, v poslednom desaťročí v oblasti spontánnej i organizovanej záujmovej činnosti čiastočne narušilo spracovanie dreva a najmä rezbárstvo. Neprestávajúci vzrast počtu rezbárov vyvolali nielen objektívne podmienky (dostupnosť materiálu i pomerná nenáročnosť pracovných priestorov, viac voľného času), ale aj istá dobová vlna, podnietená viacerými organizovanými akciami ako sú výstavy a súťaže ľudových a amatérskych výtvarníkov, záujem múzeí a zberateľov o rezbárske práce, stretnutia rezbárov pri Folklórnom festivale vo Východnej, stála galéria drevených plastík v areáli festivalu vo Východnej i v Banskej Bystrici.

Všetky vyššie uvedené doklady o dlhotrvajúcej prevahe prác a výroby zameranej na textil viedli i k vymedzeniu materiálu, ktorý predkladáme v tejto práci. Ide o materiál z výskumov v rokoch 1982 a 1983 v obciach Láb, Dolná Poruba, Liptovské Sliače a Myslava. Keďže ide o obce, na ktoré sa sústreďuje pozornosť celého bádateľského tímu, obmedzíme sa iba na stručnú charakteristiku tých okolností, ktoré mali vplyv na charakter a vývin ľudovej výroby v jednotlivých lokalitách.

Určujúcim momentom pri osobitnom vývoji, špecializácii ale i zanikaní niektorých druhov výroby bolo základné zamestnanie a spôsoby obživy obyvateľstva. I keď vo všetkých sledovaných obciach išlo o obce roľnícke, prípadne roľnícko-pastierske, vývin základného zamestnania mal v každej z obcí špecifické formy určované prírodným prostredím, ale i zemepisnou polohou a historickým vývinom. Prevažujúce roľnícke zamestnanie Lábu a Myslavy je v prvom prípade špecializované na zeleninárstvo a do značnej miery podmieňované možnosťou odpredaja produktov do blízkych veľkomiest, v druhom prípade historický vývin poddanskej obce, v ktorej väčšina pôdy patrila košickým mešťanom, prípadne kláštoru, viedla k pauperizácii obyvateľstva a k potrebe hľadať obživu v celom rade robotníckych a nádenníckych zamestnaní v obci a najmä v Košiciach.

Značný rozdiel je i medzi Dolnou Porubou a Liptovskými Sliačmi, hoci aj pri týchto obciach ide o rovnaké roľnícko-pastierske základné zamestnanie. Pomerne malú časť chotára Dolnej Poruby súcej na obrábanie kompenzovali síce pasienky, na ktorých sa pásli veľké stáda statku a oviec, no pastierske zamestnanie tu živilo len malú časť obyvateľstva a väčšina mužov odchádzala z obce na rôzne sezónne práce, zatiaľ čo zvyšok obyvateľstva sa venoval doplnkovým zamestnaniam v lesoch a spracovaniu vlny. V Liptovských Sliačoch sa pastierstvo „profesionalizovalo“ natoľko, že časť obyvateľstva roky odchádzala bačovať a valašiť do širokého okolia Liptova a Oravy a aj základná poľnohospodárska výroba tu mala lepšie podmienky. Isté privilegované postavenie Sliačov v rámci širšieho regiónu, ako aj význam tunajšieho pastierstva dokladá v minulosti právo usporadúvať

trhy na dobytok, čím v určitom období nadobúdala obec charakter mestečka. V oboch obciach obyvateľstvo využívalo už v medzivojnovom období i možnosti zárobkov v okolitých priemyselných podnikoch, čo sa zvýšenou mierou prejavilo najmä po druhej svetovej vojne vo všetkých sledovaných obciach.

I predchádzajúci stručný náčrt celkovej situácie svedčí o tom, že všetky obce boli už v minulosti v častom kontakte s blízkym i ďalším okolím, že obce neboli izolované ani uzavreté voči vplyvom okolia a mesta, i keď tieto kontakty a vplyvy mali v každej obci špecifické formy. Jednoznačne s poľnohospodárstvom a jeho vysoko špecializovanou a kvalifikovanou formou (okrem pestovania zeleniny i pestovanie a šľachtenie zeleninových semien) súviseli dávne kontakty Lábanov, ktorí pravidelne týždenne dopravovali svoje produkty najprv do Viedne, neskôr na Moravu a do Bratislavy, a aj pracovať chodili ako poľnohospodárski robotníci a sluhovia do širokého okolia. Do služieb chodili aj dievčatá a ženy. Častý kontakt s mestom viedol i k záujmu o remeslá a k možnostiam sa ich vyučiť a uplatniť vo vlastnej obci. Prevažná orientácia na poľnohospodárstvo sa súčasne prejavovala vykonávaním celého radu domácich prác z miestnych surovín a pre potreby gazdovstva, oblečenia a bývania v zimnom období.

Tým, že Myslava historickým vývinom i veľmi blízkym susedstvom bola už v minulosti akýmsi poľnohospodárskym zázemím Košíc a súčasne zdrojom pracovných síl, obyvateľstvo ani kontakty so vzdialenejším okolím nevyhľadávalo. Závislosť časti obyvateľstva na zle platených nádenníckych, robotníckych a príležitostných prácach v meste, ktoré vykonávali muži i ženy, viedla už od konca 19. storočia k tomu, že časť obyvateľstva preberala štýl a formy života veľmi podobné spôsobu života robotníkov. Túto orientáciu nesporne podporila aj nadväznosť na obdobie začiatku druhej polovice 19. storočia, kedy v obci úspešne pracovala vysoká pec a železiareň a prisťahovaní robotníci tu mali vybudovanú osobitnú kolóniu.[19] V Myslave k uchovávaniu rôznych druhov výroby nesporne prispievali nedostatočné príjmy obyvateľstva a nevyhnutnosť zhotovovať si značnú časť životných potrieb svojpomocne. Muži dokázali z dreva vyrobiť všetky nástroje a náradia sami, podobne ako ženy samé vyrábali priadzu, tkali, vyšívali, šili, takže v obci sa v minulosti z remeselníkov spomínajú iba mlynári, kováči a obuvník. Miestni obyvatelia sa začínajú o výuku remesla intenzívnejšie zaujímať až koncom prvej polovice 20. storočia, i to ešte často proti vôli starších generácií.

Z Dolnej Poruby odchádzali za prácou na majere, sezónne práce, kampane v potravinárskom priemysle prevažne muži a tí sa zaoberali aj povozníctvom, najmä vozením dreva z miestnych lesov do okolitých miest, do domácností, hotelov i do fabrík. I tu nízke zárobky a súčasne významná surovinová základňa, ktorou bola vlna a drevo, podmienili dlhodobé pretrvávanie samozásobiteľského spôsobu hospodárenia väčšiny domácností.

Samozásobiteľský charakter si v polovici 20. storočia uchovávali i mnohé sliačske domácnosti, no profesionalizácia pastierskeho zamestnania viedla zároveň k špecializácii na rôzne druhy výroby, ktoré súviseli s pastierstvom a životom na salaši a spracúvali drevo, kožu, kov i textilné vlákna. Textilná továreň v Ružomberku umožňovala prácu predovšetkým ženám a svojimi výrobkami spätne pôsobila i na osobitosti vývinu domácej textilnej výroby v obci.

Povojnový vývin najmä spriemyselňovaním najvýraznejšie zasiahol Dolnú Poruba a Myslavu, obce, kde i v minulosti sa značná časť obyvateľstva zaoberala robotníckymi, i keď nekvalifikova-

nými zamestnaniami. Obyvatelia Dolnej Poruby patria k základným kádrom rozširujúceho sa priemyslu v Dubnici, rovnako ako Myslavčania v novom, najmä ťažkom priemysle Košíc. Pôvodné roľnícke a pastierske zamestnania sa v oboch obciach dostávajú do úzadia jednak tým, že v Myslave poľnohospodársku pôdu zaberá nová výstavba Košíc, v Porube zasa tým, že neúrodná a ťažko obrábateľná pôda ostávala dlho obrábaná iba individuálne miestnymi robotníkmi popri zamestnaní v továrni.

Napriek značným rozdielom v základných podmienkach, spôsobe obživy a životnom prostredí sledovaných obcí našli sme v pamäti ich súčasných obyvateľov takmer jednotný repertoár textilných techník a výrobkov, vyplývajúci z úsilia o sebestačnosť domácností v čo najväčšom počte životných potrieb, modifikovaných špecifickými lokálnymi prejavmi, vyplývajúcimi z osobitostí vývinu životných podmienok.

Ešte i v povojnovom období sa vo všetkých sledovaných oblastiach pestovali textilné rastliny, zatiaľ čo dorábanie živočíšnych vlákien väčšmi záviselo od prírodneho prostredia. Zo skúmaných obcí sa v povojnových rokoch uchovalo v plnom rozsahu iba v Dolnej Porube a Liptovských Sliačoch, čiastočne i v Myslave, zatiaľ čo o chove oviec nemáme v Lábe doklady ani zo starších období. Vojnový a povojnový nedostatok a prídelový systém, ktorý sa vzťahoval i na textilné výrobky a vlnenú priadzu, sa do istej miery podieľal na spomalení prirodzeného zanikania domácej produkcie ľanu, konopí a vlny, pradenia a tkania, ba niekedy sa pričinil i o jeho dočasné oživenie. Dokladá to i návrat k ručne pradenej ovčej vlne a domácim textíliám v mestských domácnostiach. Konopné, ľanové, či s bavlnou miešané textílie ešte v päťdesiatych rokoch tvorili súčasť výbavy i mestských dievčat, ktoré pochádzali z regiónov, kde tkanie na dedinách bolo stále živé, ako to bolo najmä v prípade okolia Trenčína, Liptova a východného Slovenska.

Vojna a povojnový nedostatok popri zachovaní ručného pradenia vlny v horských oblastiach viedol i k intenzívnejšiemu zavádzaniu takých textilných techník, ktoré dovtedy medzi roľníckymi ženami neboli natoľko známe a rozšírené. Išlo najmä o pletenie na ihliciach, ktorým sa zhotovovali svetre. Tieto nahrádzali v ženskom tradičnom oblečení vlniaky, ktoré sa v povojnovom období v obchodoch nepredávali. V mužskom oblečení najmä v horských oblastiach začali pletené svetre z ručne pradenej ovčej vlny nahrádzať kožušinové vesty, ktoré pre prísne obhospodarovanie kožušín boli ťažko dostupné. Tradičné, a už od konca 19. storočia jestvujúce rozdelenie tkania na domáce ženské na prevažnej väčšine stredného a východného Slovenska a na mužské remeselné tkanie na západnom Slovensku, sa prejavilo v jeho skoršom zániku v Lábe. Len krátko po druhej svetovej vojne v obci pôsobili niekoľkí tkáči, ktorí zväčša sezónne, v zimnom období, spracúvali konopnú priadzu pre miestne obyvateľstvo i pre obce záhorskej a trnavskej oblasti. O veľkom rozsahu dorábania textilných rastlín však svedčí skutočnosť, že ešte i v súčasnosti používajú starší obyvatelia obce niektoré konopné odevné súčiastky a bytový textil, hoci pestovanie konopí tu definitívne zaniklo so založením jednotného roľníckeho družstva.[20]

V práci pre mestské domácnosti tkáčstvo nahrádzalo nedostatkový továrenský tovar — plachty, uteráky, kuchynské utierky — a často sa usilovalo aj vzormi a celkovou úpravou tieto továrenské materiály napodobniť, napr. striedaním prúžkov a kociek z bielenej a nebielenej priadze, zatkávaním prúžkov farebnej domácej alebo bavlnenej priadze, využívaním piketovej a keprovej väzby. V tkaní pre domácu potrebu sa okrem Lábu, kde vyrábali už iba

hladké plátno, i v povojnovom období prejavujú a zachovávajú miestne špecifiká najmä vo vzorovaní, tak ako ich určovali potreby tradičného odevu a bytových textílií. Najbohatšie vzory preberania nachádzame v Myslave pri zhotovovaní zástér a v Liptovských Sliačoch pri tkaní obrusov a plachtičiek.

Intenzívne bolo v prvých povojnových rokoch i spracovanie ovčej vlny na súkno najmä v Liptovských Sliačoch a Dolnej Porube, čo súviselo s tunajším chovom oviec a používaním súkna na oblečenie. V menšej miere sa používali a ešte aj zhotovovali súkenné odevné súčiastky v Myslave. Zánik zhotovovania súkna súvisí so zánikom válch i s ústupom tradičných foriem odevu.

V čase našich výskumov sa domácim tkaním v Lábe už nezaoberal nikto, zatiaľ čo v ostatných sledovaných obciach pokračuje domáce tkanie, i keď v redukovaných formách, až do súčasnosti a jeho znalosť je všeobecná u celej najstaršej i staršej generácie žien. Spomedzi súčasných tkanín značné miesto zaberajú predovšetkým handričkové koberce, ktoré sa však vo všetkých skúmaných obciach začali zhotovovať až začiatkom päťdesiatych rokov.

Z ďalších techník a prác, ktoré využívali domáce textilné vlákna, sme z obdobia bezprostredne po druhej svetovej vojne zaznamenali vo všetkých obciach povrazníctvo, zväčša len pre vlastnú potrebu, ktoré zhotovovalo drobné potreby pre poľnohospodárstvo a transport. V Dolnej Porube sa v tomto období z vlnenej priadze zhotovovali ešte papuče, pančuchy a návlaky.

Podobne sa v súvislosti s miestnymi formami odevu vo všetkých sledovaných obciach uchovávalo a do istej miery i ďalej rozvíjalo vyšívanie. Možno povedať, že sa v súčasnosti rozvíja i naďalej najmä tam, kde je ešte aspoň v najstaršej generácii bežné oblečenie odlišné od oblečenia v meste, ako je to v Liptovských Sliačoch a Myslave. V Lábe, hoci už tradičný odev s jeho pôvodnými bohato vyšívanými súčiastkami nahradil novší variant, v ktorom sa výšivka takmer neuplatnila, ovládali ešte i v povojnových rokoch niektoré ženy — špecialistky náročnú bielu dierkovú výšivku podľa predkreslenia, tzv. *štikováňí*, ktoré uplatňovali na bytových textíliách a neskôr i na detskej bielizni.

Zatiaľ len v Myslave sme zaznamenali i ďalší vývin výšivky, ktorá sa od konca druhej svetovej vojny menila nielen pokiaľ ide o techniku, ale aj vzory a formy. V oblečení myslavských žien strednej a staršej generácie v tzv. *maďarkách*, majú ešte vždy miesto vyšívané súčiastky — blúzy, zástery a šatky. Práve pri týchto súčiastkach vývin smerujúci k zmnožovaniu vzorov, zväčšovaniu a zhusťovaniu motívov viedol pri ich vyšívaní po druhej svetovej vojne k použitiu šijacieho stroja. Strojovú výšivku sa naučilo niekoľko myslavských žien v košickom obchode s ručnými prácami a predtláčaním vzorov v štyridsiatych rokoch nášho storočia. Dodnes sa týmito prácami zaoberá v obci niekoľko krajčírok, ktoré okrem šitia odevných súčiastok ich aj vyšívajú. Strojová výšivka sa uplatňuje ako na miestnom variante súčasného odevu, tak aj na bežnom oblečení, detskej bielizni a bytovom textile. Ručná výšivka, ktorá je náplňou záujmovej činnosti jednotlivých mladších, ale i starších žien, napr. v kluboch dôchodcov, zväčša iba kopíruje vzory z časopisov a na domácu tradičnú výšivku nenadväzuje. Výnimku tvorí len jedna z krajčírok, ktorá sa zaoberá zhotovovaním pamiatkových bábik v myslavskom kroji. V snahe zhotoviť vernú kópiu pôvodného kroja usiluje sa v obci a okolí získať nielen pôvodné materiály zo starých súčiastok (domáce plátno, modrotlač), ale i detaily oblečenia bábik vyšíva rovnakými technikami, motívmi i farbami, aké sa používali v tunajšom kroji.

Len staršia generácia žien sa tradič-

nej výšivke uplatňovanej na pôvodnom odeve, venuje príležitostne v Dolnej Porube, najmä v súvislosti s potrebou obnovy a doplňovania krojov pre podujatia miestnej folklórnej skupiny. Inak súčasná výšivka, ktorou sa zaoberá len pomerne malá časť žien strednej a staršej generácie, smeruje k zhotovovaniu dekoratívnych textílií a v jednom prípade i k zhotovovaniu textilných obrazov s naturalistickými motívmi kvetov, zvierat, náboženským motívom s použitím nových syntetických materiálov a im zodpovedajúcich techník (nalepovanie rozohriateho chemlonu) na zárobok.

Nesporne najživšia a s tradičnou výšivkou a jej funkciami najorganickejšie spätá je výšivkárska práca v Liptovských Sliačoch, i keď výšivka nebola v tunajšom odeve dominujúca. Viacerými generáciami nosený tradičný odev, časté používanie tradičného odevu mladšími generáciami pri rôznych slávnostných spoločenských príležitostiach v obci aj v rámci folklórneho hnutia, zachovalo celý rad techník a vzorov i prirodzený cit pre ďalšie rozvíjanie výšivky v spojení s ostatnými prejavmi a formami miestnej kultúry. Kontinuitu vyšívačskej tradície uchovávajú preto nielen staršie generácie, ale častý je záujem o výšivku i medzi mládežou, prirodzene modifikovaný väčšou časovou zaneprázdnenosťou, odchodom do škôl a za prácou mimo rodnej obce. V záujmovej činnosti sa vo všetkých sledovaných obciach výšivka sústreďuje predovšetkým na bytový textil, zatiaľ čo v minulosti bola najviacej zastúpená na odevných súčiastkach.

Zhotovenie odevných súčiastok, pokiaľ sa v sledovaných obciach ešte i po druhej svetovej vojne nosil tradičný odev, prípadne jeho novšie a jednoduchšie vývinové formy, vykonávali v prevažnej väčšine ženy pre vlastnú rodinu a len jednotlivé, strihove zložitejšie súčiastky a súčiastky zo súkna šili odborníci, krajčíri alebo krajčírky, i keď nešlo vždy o vyučených odborníkov. Zatiaľ čo v Dolnej Porube a Liptovských Sliačoch ešte i títo špecialisti zhotovovali jednotlivé náročnejšie časti odevu iba ručne a šijací stroj tu bol zriedkavosťou, s premenou pôvodného tradičného odevu na variant blížiaci sa niektorými prvkami odevu mestskému začali krajčírky používať na jeho zhotovovanie šijacie stroje. Tieto sa začali v obciach používať už v medzivojnovom období. Ide o podobný proces, aký prebiehal v Lábe už v období pred prvou svetovou vojnou, kedy sa tradičný odev čiastočne zjednodušuje najmä na každodenné použitie, začínajú sa na jeho zhotovenie používať lacnejšie kupované materiály ako bol kartún a barchet a miesto rukávcov sa nosia rôzne blúzky, strihove podobné mestskému oblečeniu. Práve tieto súčiastky z kupovaných materiálov šijú zručnejšie ženy na šijacích strojoch a šijací stroj pred prvou svetovou vojnou a bezprostredne po nej je jedným z dôvodov, pre ktorý chodili dievčatá z Lábu do služby, aby si zarobili na jeho zakúpenie. Z majiteliek šijacieho stroja sa i vďaka inštruktážam, ktoré v záujme propagácie a odpredaja šijacích strojov organizovali továrne prostredníctvom svojich agentov, odborníkov so šijacími strojmi, príp. ručnými prácami, postupom času stávali síce neprofesionálne, no vyhľadávané krajčírky. Pracovali nielen pre seba, ale aj pre mnohých ďalších obyvateľov obce. Niekedy sa z pôvodne náhodnej a príležitostnej výpomoci stala pravidelná zárobková činnosť, v niektorých prípadoch zahlasovaná i ako živnosť, za ktorú jej vykonávateľky odvádzali dane.

So spracovaním textilu a zhotovovaním odevu súvisel v sledovaných obciach i rad ďalších techník a prác. V skúmaných obciach ich po druhej svetovej vojne ovládali niekoľkí odborníci, alebo ich vykonávali ešte celé generačné vrstvy. Tak napr. v Lábe žili ešte v tom čase krajčírky a odborníčky, ktoré sa

popri vyšívaní zaoberali škrobením a žehlením sviatočného tradičného oblečenia — rukávcov, vystužovaním a skladaním sukieň, výrobou čepcov, vencov a párt. V Sliačoch a Dolnej Porube bolo ešte živé zhotovovanie papúč zo súkna, viaceré ženy v Liptovských Sliačoch paličkovali čipky na tunajšie čepce, zhotovovali stuhy a pásy, vence a party. V Myslave ešte všetky dospelé ženy ovládali tkanie s preberaním hustých a náročných vzorov, viacero žien v Dolnej Porube, Liptovských Sliačoch a Myslave vedelo ušiť a ozdobiť celý miestny odev.

Pod vplyvom školskej výchovy sa k tradičným textilným technikám v niektorých regiónoch už od začiatku storočia pripájalo i háčkovanie, ktoré sa pomerne výrazne uplatnilo v tradičnom odeve a bytových textíliách Lábu, zatiaľ čo v ostatných sledovaných obciach sa nepoužívalo. Ide o techniku, ktorá po druhej svetovej vojne bola na ústupe a pri našich výskumoch sme sa s ňou už takmer nestretli.

Istý vplyv na uchovávanie a v niektorých prípadoch i na obnovenie niektorých techník a druhov výroby malo i rozvíjajúce sa folklórne hnutie. Vo všetkých skúmaných obciach pôsobia totiž folklórne skupiny a ich potreby podnecujú starých výrobcov a vyvolávajú záujem mladších o osvojenie si niektorých techník a výrobných postupov.

Nesporne k ďalšiemu a kvalitatívne vyššiemu stupňu uvedomelého postupu k výtvarným tradíciám práve v oblasti novej záujmovej textilnej tvorby patrí i zhotovovanie zástav folklórnych skupín pre ich použitie pri rôznych slávnostných podujatiach. I keď podnet k ich zhotovovaniu vyšiel z osvetovej inštitúcie, celkový priebeh realizácie i finálna podoba textílií je už samostatným prejavom členov folklórnych skupín a do značnej miery aj ukazovateľom ich predstáv o tom, čo pokladajú vo svojich tradíciách za typické a charakteristické, schopné plniť funkciu identifikačného znaku skupiny, obce. Zo sledovaných obcí vyhotovili v priebehu rokov 1976—1983 svoje ornamentníky v Lábe, Liptovských Sliačoch a Dolnej Porube.

Značný podiel na oživení záujmu o výrobné a výtvarné tradície má i hnutie Slovenského zväzu žien — *Krása životu.* Najmä v prvom období svojho rozvoja sa zameriavalo predovšetkým na ženské ručné práce, organizovalo krúžky, inštruktáže a prostredníctvom výstav túto činnosť propagovalo. Na práce súvisiace s využívaním textilných surovín napokon veľmi výrazne vplýva pôsobenie ženských časopisov, ako aj vplyv obchodu s ponukou niektorých materiálov, často i so vzormi a návodmi na vyhotovenie.

Na rozdiel od obdobia bezprostredne po druhej svetovej vojne, kedy v textilnej produkcii pôsobil celý rad mužských výrobcov, je v súčasnosti táto pracovná činnosť takmer výlučne doménou žien. Výrazné je smerovanie väčšiny druhov manuálnej činnosti pri spracovaní textilných surovín od účelovej k záujmovej činnosti a od zhotovovania úžitkových predmetov k predmetom dekoratívnym, hoci tento postup neprebieha vo všetkých obciach časove rovnako. Súvisí to do značnej miery so stupňom intenzity prenikania priemyselných výrobkov do obliekania, bývania a celkového života sledovaných obcí.

Tak ako bezprostredne po druhej svetovej vojne i v súčasnosti patria práce, ktoré najrôznejším spôsobom využívajú textilné suroviny k aktivitám, ktorým sa venuje značný počet ľudí. Túto skutočnosť možno vysvetliť viacerými príčinami, ktorých výpočet sa pokúsime aspoň predbežne zhrnúť do nasledujúcich bodov:

Remeslá, domáca práca i výroba spracúvajúca textilné suroviny do značnej miery zabezpečuje nevyhnutné, každodenné a zväčša zároveň krátkodobé po-

treby odievania, bývania, hygieny ap.

Väčšinu činností spracovávajúcich textil vykonávajú do značnej miery ženy, najmä pokiaľ ide o domáce práce a v najnovšom období i záujmovú činnosť. Isté percento žien ešte i v súčasnosti pracuje trvale alebo dočasne len v domácnosti. Práce súvisiace s textilnou výrobou sú súčasťou ich pracovných povinností, ale i oblasťou záľub, záujmov, vypĺňania voľného času.

Pri najstarších generáciách prispieva k uchovávaniu prác využívajúcich textilné suroviny i skutočnosť, že tieto generácie boli ešte vychovávané v tradičnej deľbe práce, kde žene okrem iného pripadala i starostlivosť o oblečenie rodiny, posteľnú bielizeň a bytové textílie. Pre tieto práce mnohé z nich získali nielen poučenie od svojich matiek, výcvik od najútlejšieho veku, ale už i základnú kvalifikáciu v školách. Súčasťou povinnej výuky na školách boli tzv. ženské ručné práce, ku ktorým patrilo šitie, vyšívanie, háčkovanie, v neskoršom období i pletenie. Práve táto najstaršia generácia sa často po odchode do dôchodku s novou intenzitou k týmto prácam vracia, či už v snahe pomôcť rodine, alebo vyplniť voľný čas. Z tejto generácie sa napr. zoskupuje i najväčšie množstvo spolupracovníčok Ústredia ľudovej umeleckej výroby.

K uchovávaniu pomerne širokej textilnej výroby prispieva ako nový moment folklórne hnutie i zvýšený záujem o ručné práce vôbec. Sú to práve textilné techniky, ktoré sú predmetom mnohých školení, kurzov, záujmových krúžkov, pričom celý tento široký okruh činností má i bohaté zázemie odbornej i populárnej literatúry a časopisov, pravidelných rubrík v periodickej tlači.

K týmto azda základným príčinám prevažujúceho zastúpenia textilných techník a spracovávaných materiálov vo výrobnej a záujmovej činnosti pristupuje ešte i celý rad ďalších, ako je relatívna dostupnosť surovín a pracovného náradia, zväčša i malé nároky na pracovné priestory a podmienky, v niektorých lokalitách i príležitosť zúžitkovať odpadový materiál z miestneho priemyslu.

Vplyv priemyselnej výroby, obchodu, už uvádzaných publikácií, časopisov i ostatných masovokomunikačných prostriedkov v prevažujúcej miere formuje v súčasnosti názory a požiadavky na celkovú hmotnú kultúru, vytvára estetické kritériá a vkusové normy. Ovplyvňuje teda i individuálnu pracovnú činnosť aj v oblasti spracovania textilných surovín. Množstvo informácií a vplyvov smeruje k unifikácii a štandardizácii myslenia, názorov, požiadaviek a kritérií, čo sa potom spätne prejavuje i v unifikácii a štandardizácii individuálne zhotovovaných predmetov napodobovaním a preberaním už hotových vzorov. Tento prirodzený vývin, ktorý všeobecne smeruje k nivelizácii celej kultúry v sledovaných obciach, ešte i v súčasnosti spomaľujú špecifické prejavy miestnej kultúry. V textilnej výrobe sa to prejavuje najmä tam, kde sa ešte bežne nosia isté formy tradičného odevu a praktizujú sa niektoré osobitné prejavy spoločenského života lokality.

Špecifická škála miestnych textilných techník, spôsob využívania domácich materiálov, vzťahy medzi materiálom, jeho spracovaním a funkciou artefaktov, ďalej i osobitná motivika, kompozícia, farebná skladba sú objektívnym a konkrétnym, živým alebo latentným základom. Základom, ktorý sa v istých redukovaných formách ešte i v súčasnosti ďalej spontánne vyvíja tam, kde to vyžadujú špecifické formy života lokality, alebo sa znovu objavuje a využíva už poučeným a uvedomelým prístupom vyspelej individuálnej alebo organizovanej záujmovej činnosti, prípadne tvorivého či tvorivo-reprodukčného zamestnania.

Ak možno spomínaný konkrétny a objektívny základ považovať za súčasť tradície, ide jednoznačne o jej pozitívny

prejav. Prejav, ktorý vo vyspelej spoločnosti má i ďalšie perspektívy ako vo formovaní hmotnej kultúry a životného prostredia, v inšpiratívnom pôsobení na individuálnu tvorbu ľudových i profesionálnych výtvarníkov, tak aj v pôsobení na celkový životný štýl a jeho estetickú i etickú úroveň.

POZNÁMKY

1 110. Dekrét prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 o organizaci lidové a umělecké výroby. Sbírka zákonů a nařízení 1945, s. 257—261.
2 Tamtiež, § 6.
3 Tamtiež, § 2.
4 Tamtiež, § 15.
5 § 6 dekrétu 110 z odseku (2) písmeno f., hovorí, že Ústredie ľudovej a umeleckej výroby: „pořizuje a vede přesnou evidenci lidové a umělecké výroby, sleduje její stav a změny jak na území Československé republiky, tak i mimo ně." O prvých prieskumoch a tematických výskumoch bližšie STANO, P.: Výskumná a dokumentačná činnosť Ústredia ľudovej umeleckej výroby v Bratislave. Slov. Národop., *8*, 1960, s. 371—376.
6 Väčšina výsledkov výskumu vychádzala v časopisoch Věci a lidé (1947—1954) a Tvar (1948—1957).
7 Bližšie o tom Československá vlastivěda III. Lidová kultura. Praha 1968, s. 55—62, 425—427; Slovensko. Ľud — II. časť. Bratislava 1975, s. 801.
8 Dekrét 110/1945 do ľudovej a umeleckej výroby zahŕňa domácku prácu, domácku výrobu, výrobu umelecko-remeselnú a umelecko-priemyslovú a vylučuje z nej odvetvia, ktoré podliehajú živnostenskému poriadku, hoci v ďalšom hovorí o domáckych robotníkoch a domáckych živnostníkoch. Dekrét prezidenta republiky 110, cit. v pozn. 1, § 2, § 3 (1) a, b, Sbírka zákonů a nařízení 1945, s. 257—261; Klasifikácia z roku 1948 delí živnosti na vykonávané remeselne a priemyslovo v súkromnom (individuálnom a kapitalistickom), kolektívnom (družstevnom a rôznych organizácií) a komunálnom sektore. Pozri Stav remesiel na Slovensku minulého roku. Živnostenské noviny, *4*, 1949, č. 47, 24. nov. 1949, s. 4.
9 BELANOVÁ, D.: Súpis remesiel na Slovensku. (Podľa stavu k 31. XII. 1946). Zprávy štátneho plánovacieho a štatistického úradu, 2, 1947, s. 353.
10 Zprávy štátneho plánovacieho a štatistického úradu, *2*, 1947, s. 373.
11 Zprávy štátneho plánovacieho a štatistiského úradu, *4*, 1949, s. 198—201.
12 Stav remesiel na Slovensku minulého roku, c. d. v pozn. 8, 4, s. 3.
13 Výrobné a pracovné družstvá na Slovensku. Živnostenské noviny, *4*, 1949, č. 45, 10. nov. 1949, s. 21.
14 Tamtiež.
15 Zákon SNR č. 4 zo dňa 29. 4. 1958 o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách. Zbierka zákonov Slovenskej národnej rady, roč. 1958, s. 7—8.
16 Zprávy štátneho plánovacieho a štatistického úradu, *4*, 1947, s. 373.
17 Zprávy štátneho plánovacieho a štatistického úradu, roč. *4*, 1948, s. 198—199.
18 STANO, P.: Ľudová umelecká výroba na Slovensku (vývoj záujmu, výskyt, súčasný stav) 3. časť. Slov. Národop. *19*, 1971, s. 95—126.
19 Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 2. Bratislava 1977, s. 68; MACÁK, J.: História obce Myslavy. Rukopis 1982.
20 JRD v Lábe vzniklo v roku 1949. V roku 1976 zlúčili jednotné roľnícke družstvá Lábu, Záhorskej Vsi, Zohora a Vysokej pri Morave do jedného družstva.

ВЛИЯНИЕ ТРАДИЦИЙ НА СОВРЕМЕННУЮ ПРОИЗВОДСТВЕННУЮ И ЛЮБИТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Резюме

Статистическая перепись ремесел с 1947 и 1949 гг. доказывает, что значительное количество работников в их рамках занимается производством текстиля и одежды. В 1948 г. ремеслами по производству текстиля и одежды и бытовыми услугами индивидуально занималось в Словакии 18. 894 человека. Преобладание этих видов производства отметило и комплексное систематическое исследование проводимое Центром народных художественных промыслов в 1958—1966 гг.

На основе послевоенной переписи автор исследует количество и структуру ремесел, постепенное преобразование индивидуальных ремесел на кооперативные и коммунальные, а также на промышленные. После 1949 года интенсивно организовались кооперативы народных промыслов. Законом СНС о народном художественном производстве и художественных ремеслах в 1958 г. в качестве организации Полномочного представительства школ был создан Центр народных художественных промыслов, тем самым однозначно была определена роль и место народного производства в социалистической культуре. Кооперативы продолжали свою деятельность в рамках Центрального союза кооперативов, где в настоящее время работает несколько организаций, которые полностью или частично производят продукцию так наз. народных или народно-художественных изделий.

Влияние традиций и сегодня обусловлено различным историческим и экономическим развитием исследованных деревень, которым автор дает краткие характеристики. Объективной причиной сохранения и даже обновления некоторых традиционных видов текстильного производства был недостаток этих изделий во время войны и после нее. Так как менялось снабжение к лучшему, изменялась экономическая ситуация и производственная структура деревень, часть первоначально необходимых видов деятельности особенно самоснабжения при выработке текстиля отмерла. Основанием крестьянских кооперативов — отмерло индивидуальное выращивание растений необходимых для изготовления текстиля.

После второй мировой войны кончилось существование школы, в которой обучали некоторым текстильным техникам. Определенное влияние на сохранение и обновление некоторых текстильных техник и способов изготовления оказывает в последнее десятилетие в Словакии развитие фольклорного движения и Словацкого женского союза. На деятельность с использованием текстильного сырья оказывает значительное влияние и деятельность женских журналов и любительских кружков, причем деятельность при обработке текстильного сырья явно переходит в сферу любительских интересов от изготовления утилитарных предметов к изготовлению декоративных предметов. Многообразие информации и самых различных влияний ведет к унифицированию и стандартизации взглядов, требований и ценностных ориентаций, а также к унификации индивидуально изготовленных предметов по готовым образцам.

Специфическая шкала традиционных местных техник при изготовлении текстиля, способ использования домашних материалов, личная мотивация, композиции, цветовая гамма представляет собою, однако, и сегодня еще частично активный или потенциальный фонд. Он в современности в видоизмененых формах в определенной мере и далее используется там, где это требуют специфические формы жизни отдельных локальностей или снова открывается и используется сознательно в индивидуальной или коллективной любительской деятельности, а иногда и в профессиональном творчестве.

DAS WIRKEN DER TRADITION IN DER HEUTIGEN PRODUKTION- UND LIEBHABERTÄTIGUNG

Zusammenfassung

Die statistischen Verzeichnisse der Handwerke und Gewerbe aus den J. 1947 und 1948 beweisen, daß sich damals eine bedeutende Anzahl von Handwerkern mit der Herstellung von Textilien und Kleidern beschäftigte. Im J. 1948 befaßten sich in der Slowakei 18.894 Menschen mit der Erzeugung von Textilien und mit der Anfertigung von Kleidungsstücken sowie mit den damit verbundenen Dienstleistungen. Ein Übergewicht dieser Produktionszweige wurde auch bei der komplexen systematischen Forschung der Zentrale für Volkskunstproduktion (Ústredie ľudovej umeleckej výroby) in den J. 1958—1966 verzeichnet.

Auf Grund von Verzeichnissen aus der Nachkriegszeit verfolgt die Autorin die Veränderungen in der Anzahl und Struktur dieser Handwerke, die allmähliche Umwandlung der individuellen Handwerke und Gewerbe in genossenschaftliche und kommunale, eventuell in Industriebetriebe. Am intensivsten entstanden Genossenschaften für volkstümliche Produktion nach 1949, sie knüpften meist an bereits bestehende Einrichtungen an.

Durch das Gesetz des Slowakischen Nationalrates über die Volkskunstproduktion und über das Kunsthandwerk aus dem J. 1958 wurde die Zentrale für Volkskunstproduktion als einer Organisation des damaligen Amtes des Beauftragten für Schulwesen und Kultur geschaffen, womit die Bedeutung und der Platz der volkstümlichen Produktion in der sozialistischen Kultur eindeutig bestimmt war. Die Genossenschaften setzten ihre Tätigkeit im Rahmen des Zentralverbandes der Genossenschaften weiter fort, in dem auch gegenwärtig mehrere Organisationen tätig sind, die sich ausschließlich oder teilweise mit der Herstellung sog. volkstümlicher Erzeugnisse oder Volkskunstprodukte befassen.

Das Wirken der Tradition in diesem Produktionszweig ist auch heute durch die unterschiedliche historische und ökonomische Entwicklung der untersuchten Gemeinden bedingt, was die Autorin in knappen Zügen charakterisiert. Ein objektiver Grund für den Weiterbestand oder gar für die Wiederaufnahme mancher Arten der traditionellen Textilerzeugung war der Mangel an Textilien im und nach dem zweiten Weltkrieg. So wie sich die Versorgung der Einwohner mit Textilien verbesserte, veränderte sich auch die ökonomische Beschäftigungsstruktur der Gemeinden. Ein Teil der unerläßlichen, besonders zur Selbstversorgung dienenden Tätigkeiten bei der Erzeugung und Verarbeitung von Textilien verschwindet. Nach der Entstehung der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften hört der individuelle Anbau von Faserpflanzen auf.

Nach dem zweiten Weltkrieg bemühen sich auch die Volksschulen nicht mehr, die Kinder zum Aneignen und Weiterbewahren der Kenntnis mancher Textiltechniken anzuleiten. Einen positiven Einfluß auf die Erhaltung und in einigen Fällen auch auf die Wiederaufnahme bestimmter Techniken und Arbeiten hat die sich im letzten Jahrzehnt entfaltende folkloristische Bewegung und der Slowakischer Frauenverband. Auch die Frauenzeitschriften und die Tätigkeit verschiedener Amateurzirkel beeinflussen die mit der Verarbeitung von Textilrohstoffen verbundenen Handarbeiten in markanter Weise. Sehr ausgeprägt äußert sich bei den meisten Arten der manuellen Verarbeitung von Textilrohstoffen die Neigung von der produktiven Arbeit zur Liebhaberei, von der Verfertigung von Nutzgegenständen zum Herstellen dekorativer Artefakte überzugehen. Die große Anzahl von Informationen und Einflüssen führt in der Gegenwart nicht nur zu einer Unifizierung und Standardisierung der Anschauungen, Anforderungen und Werteorientationen, sondern auch zur Vereinheitlichung und Standardisierung der individuell verfertigten Artefakten infolge des Nachahmens und Übernehmens fertiger Muster.

Die spezifische Skala der traditionellen

lokalen Textiltechniken, die Verfahren bei der Verarbeitung heimischer Materialien, die Ausarbeitung und die Funktion der Erzeugnisse, die eigenartige Motivik, Komposition und Farbenzusammenstellung stellen aber auch heute noch einen konkreten, teilweise noch aktiven oder wenigstens latent vorhandenen Fonds der Volkskunst dar. Dieser Fonds entwickelt sich auch gegenwärtig in reduzierten Formen und bis zu einem gewissen Grad spontan auch dort weiter, wo es die spezifischen Lebensformen der Lokalität erfordern, oder er taucht von neuem auf und wird durch eine bewußt positive Einstellung in der reifen individuellen oder kollektiven Betätigung der Liebhaber, gegebenenfalls auch in der professionellen Produktion genutzt.

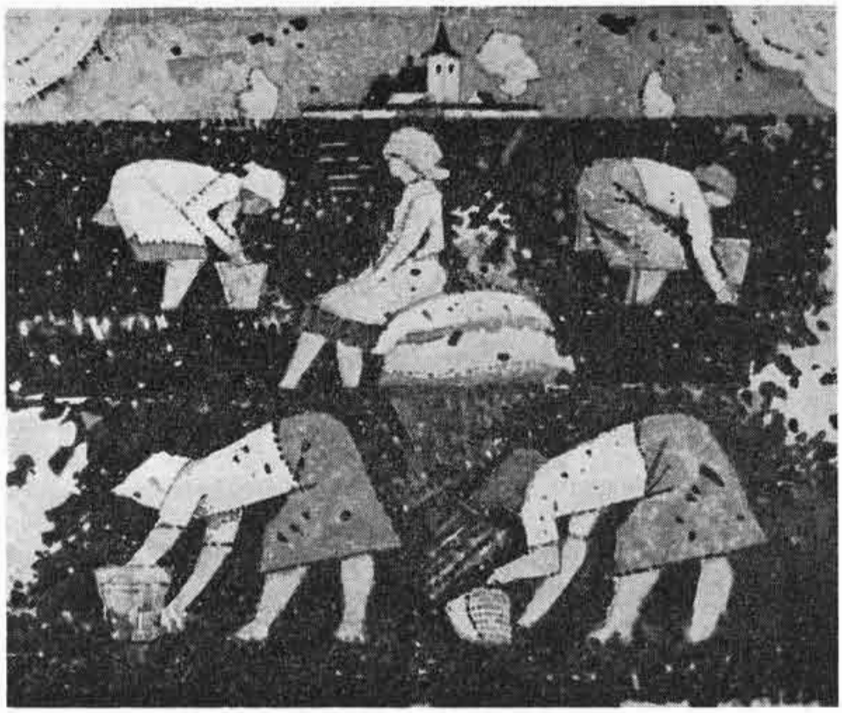

Ľudovít Fulla, Vyberanie zemiakov. Akvarel 1949

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník 33, 1985, číslo 2—3

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr. Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosáľová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1985

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Института этнографии Словацкой Академии Наук
Год издания 33, 1985, № 2—3
Издается четыре раза в год
«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора Вановичова
Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клеменсова 19

SLOVAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 33, 1985, Nr. 2—3. Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora Vanovičová
Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences
Volume 33, 1985, No. 2—3
Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and PhDr. Zora Vanovičová
Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie slovaque des sciences
Année 33, 1985, No. 2—3
Parait quatre fois par an, Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora Vanovičová
Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia, Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, B. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam HOLLAND

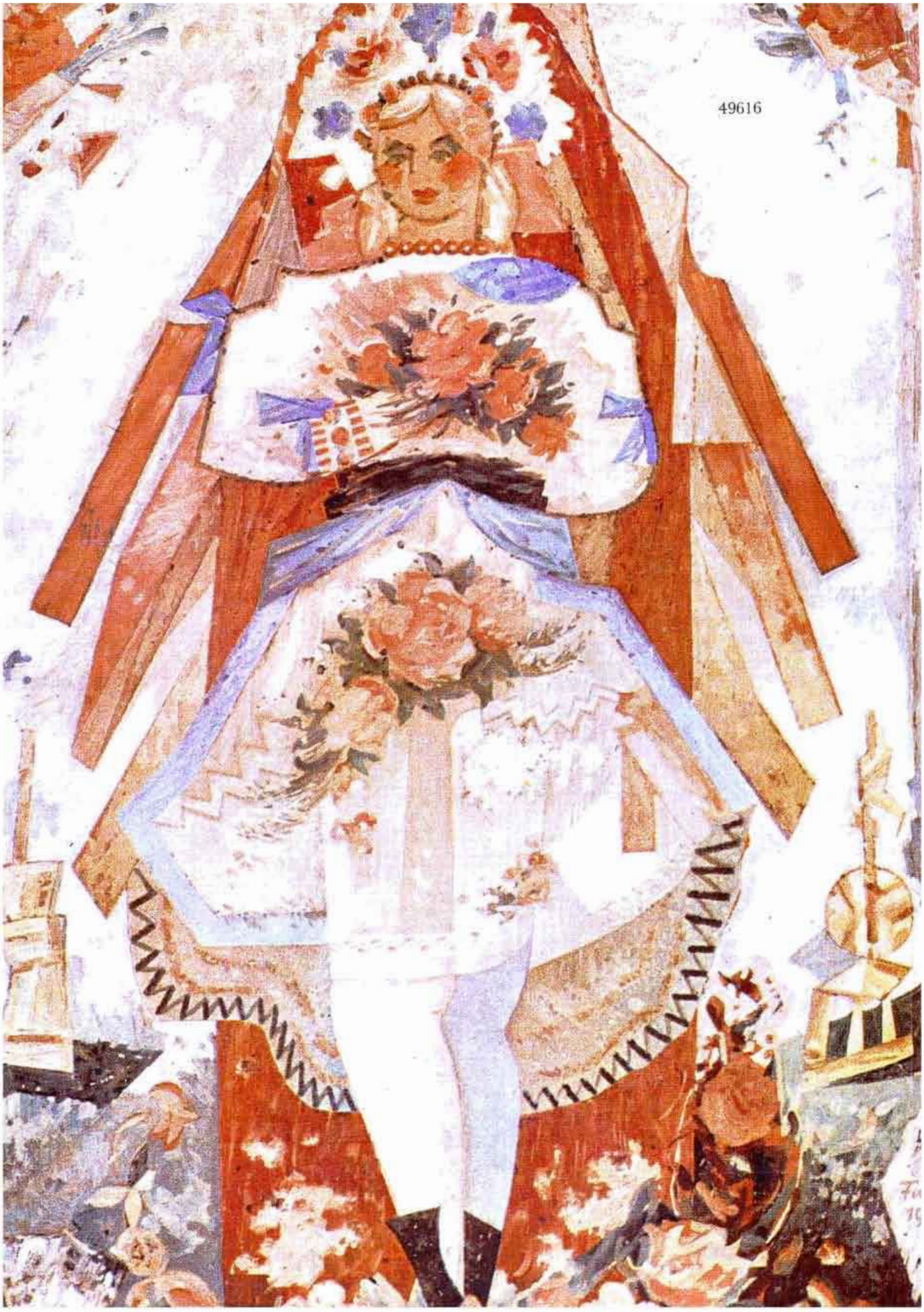
49616